

# בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל- 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון מס' 1 טבת תשע"ג

העלון מוקדש לע"נ המנוחה מרים בת מנמינה ע"ה למשפ' רוקח הי"ו

## פרשת שמות

וצ"ב שהרי יוסף מלך שנים רבות במצרים וכיצד לא הכירו מלך זה לאחר שנולד נשׁויר שכן הקשה האלשיך בהגות לפי רבינו בחיי (הו"ד בקובץ 'מוריה' קיג' עמ' קטז), שלפ"ז היה פרעה בן פ"ב שנים וכיצד לא הכיר את יוסף. וב'מעם לועז' כתב שפרעה זה היה אדם שבא מעיר שהיתה רחוקה ממצרים, ולא זו בלבד שלא ראה את יוסף אלא גם לא ידע על פרשת גדולתו. ובמשך הזמן מרד במלך מצרים הקודם, ואסף אנשים לצידו והורידו ממלכותו ומלך במקומו.

וב'באר יוסף' לגר"צ סלנט ביאר, שהנה אונקלוס תרגם 'וקם מלכא חדתא על מצרים דלא מקיים גזירת יוסף', ולכאורה מהי אותה גזירה שגור יוסף ופרעה התכחש לה? אלא שפרעה חשש שבני עמו יסרבו לשעבד את ישראל בעבודת פרך ויכירו להם טובה מחמת יוסף. ולכך טען בפניהם, שאדברה יוסף הרע להם, שהרי בשנות הרעב קנה יוסף את כל מצרים לעבדים, והיחידים שהם בני חורין במצרים הינם בני עמו של יוסף, וזו הוכחה שכל מה שעשה יוסף היה לטובתו ולטובת אחיו. וכדי להחניף לעמו ביטל פרעה את גזירת העבדות של מצרים, ותיקן שמאותו יום והלאה ישראל יהיו עבדים לעם המצרי.

### "ויבן ערי מסכנות לפרעה, את פתם ואת רעמסס" (א, יא)

מובא בהגדת בעלי התוספות בשם המדרש - "אמר פרעה, אני נעשיתי מסכן, שפירנסתי אתכם והושבתי אתכם במיטב הארץ, עתה עשו לי ערי מסכנות לשמור כסף וזהב שלי". ובילקוט שמעוני (איוב רמז תתצ"ז) אמרו "כשבא חושים בן דן אצל יהודה נעמדו לפני יוסף כשלקח את בנימין שאגו שניהם, ומקולם נפלו שתי עיירות גדולות שבמצרים פיתום ורעמסס. ועל דבר זה נגזר על ישראל לבנותם".

### "ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך" (א, יג)

התוס' במס' פסחים (ק"ז, ב) כתבו בשם המדרש, ש'פרך' ב-א"ת ב"ש הם אותיות ו' ג' ל', שהם בגימטריא ארבעים חסר אחת, כנגד ל"ט מלאכות שהעבידו מצרים את ישראל בפרך. וכשנגאלו ממצרים הזהירים הקב"ה לשבות בשבת מאותן ל"ט מלאכות. נוכח מצינו במדרש שכל טוב (שמות א, יד) "בחומר ובלבנים- שהיו מגבלין החומר בתבן ובמים, והיו מלבנים הלבנים באור וצולין אותן כדי לחוסמן. ובכל עבודה בשדה- כגון חרישה וקצירה, דישה וריה, בצירה וגדירה". וכן מצינו במדרש (שמו"ר י, ד) לגבי מלאכת צידה "שהיו משעבדין בישראל ואומרים להן הביאו לנו שקצים ורמשים".

והנה, בירושלמי (שבת פ"ז) אמרו שר' יוחנן וריש לקיש למדו מלאכות שבת ג' שנים ומחצה, עד שמצאו ל"ט תולדות לכל אחת מל"ט מלאכות. ועפ"ז ביאר המהר"ם א"ש (בפירוש על הגדש"פ) שזוהו שנאמר (פס' יד) "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה" כנגד ל"ט מלאכות. וכנגד ל"ט תולדות שבכל מלאכה נאמר בהמשך "את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך", כי לא די שהעבידו אותם בל"ט מלאכות, אלא אף בכל תולדה מתולדות המלאכות. וכנגד זה נצטוו ישראל לשבות בשבת אף מתולדות אלו.

### "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" (א, יא)

בספר 'שפתי כהן' על התורה העיר, שבכל ספר בראשית נאמר "מצרימה" ולא "מצרים" [חוץ מהפס' 'ובני חם כוש ומצרים' (י, ו) שהוא שם איש], וכן נאמר כאן בתחילת הפרשה. אך מן הפסוק 'ויעבידו מצרים' ואילך נאמר 'מצרים'.

וביאר, שלפני שהתחיל השעבוד היתה מצרים פתוחה, וכל מי מישראל שהיה רוצה לצאת מחוצה לה, היה יכול לעשות כן, וכנגד תקופה זו נאמר "מצרימה"- מ' פתוחה בראש ומ' פתוחה בסוף. אך לאחר שהתחיל השעבוד נאמר "מצרים", מ' פתוחה בראש ומ' סתומה בסוף, להורות שהיתה מצרים סתומה וסתומה ולא היו יכולים לברוח ולצאת ממנה. [וכן פירש"י בפר' יתרו (שמות יח, ט) "עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא"].

וביאר השפתי כהן, שמצרים היתה סתומה ומסוגרת בכל מיני כישופים. שעשרה פתחים היו לה, ועשו בכל שער דמות בעל חיים מהמינים המצויים במצרים, באחד דמות סוס, ובשני חמור, וכלב ואריה ועוד. וע"י כישוף עשו שכשהיה עבד יוצא באחד הפתחים, מיד היתה צורת אותה חיה צועקת וקולה נשמע, וכן כל החיות שמאותו המין שהיו במצרים היו צועקות, וע"י כן ידעו מאיזה פתח ברח ורדפו אחריו. ולכן ביציאת מצרים נצטוו ישראל לצאת דוקא דרך שער הכלבים, שהם מצויים יותר מכל בעלי החיים והם עזי נפש, ומצד טבעם היו צריכים לצעוק ולנבוח. ונעשה נס לישראל, וכמו שנא' (יא, ז) "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוננו", כדי לפרסם נפלאות השי"ת, ולהודיע שכל הכוחות ברשותו וכל מה שעשו מצרים לא הועיל לבטל רצונו ית'.

ויש להקשות, שאם מצרים היתה מסוגרת ע"י כשפים ולא היה עבד יכול לברוח ממנה כיצד יכלו בני שבט אפרים לצאת ממצרים לפני זמן הגאולה? [וכמבואר במס' סנהדרין (צב, ב) שיצאו לפי שטעו בחשבון הקץ, והרגום פלישתים]. וב'מעם לועז' (שמות יד, ב) תירץ, שמצרים לא שיעבדו את שבטי אפרים ומנשה מפני כבודו של יוסף, ורק מי שנשתעבד לא היה יכול לצאת ממצרים נואין לתמוה על דבריו, שכן מצינו שבט לוי לא נשתעבד, ובמשך חכמה (שמות ו, יג) כתב שגם שבט ראובן ושמעון לא נשתעבדו, ומצרים מכרו להם רבים מבני ישראל לעבדים].

### "ויקם מלך חדש וגו' אשר לא ידע את יוסף" (א, ח)

רש"י הביא את מחלוקת רב ושמואל במס' עירובין (נג, א) האם היה זה מלך חדש ממש, או שהיה זה אותו פרעה אלא שנתחדשו גזירותיו. ולכאורה צריך ביאור לפי הדעה שהיה זה מלך חדש ממש כיצד יתכן שלא הכיר או לא שמע על יוסף? [ומה שפירש רש"י שעשה עצמו כאילו לא ידע, הוא לפי הדעה שנתחדשו גזירותיו, כמבואר בגמ' שם].

ורבינו בחיי פירש, שמלך זה נולד כשהיה יוסף בבית האסורים. ועל זה נאמר "יום הולדת את פרעה" (בראשית מ, כ), כלומר יום שנולד בו פרעה, כי קרא המלך שם בנו כשמו. וזהו שאמר הכתוב "אשר לא ידע את יוסף", כי לא ידעו ולא הכירו כלל, כי הוא בן המלך הראשון הזקן.

לע"נ

יהודה בן יצחק ז"ל ♦ גזיליט בת רחל ע"ה  
אברהם בן סולטנה ז"ל ♦ חזקיה בן מוזל ז"ל

לע"נ

אליהו בן זוהרה ז"ל ♦ יצחק בן לונה ז"ל  
רבקה בת מרים ע"ה ♦ רדה בת יוסף ז"ל

לע"נ

ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ טרה בת רחמה ע"ה  
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאניה ע"ה

## "ותראהו את הילד וגו' ותחמול עליו" (ב, ו)

**במס' סוטה** (יב, ב) נחלקו מהו התאריך שבו הונח משה בתיבה. "ר' חנינא בר פפא אמר, אותו היום כא' בניסן היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה, ילקה ביום זה? ר' אחא בר חנינא אמר, אותו היום ו' בסיון היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה, ילקה ביום זה?". וכתב החיד"א (פני דוד בשלח) בשם הפרי חדש, שזהו שאמר משה בשירת הים "עזי וזמרת יה, ותהי לי לישועה", כי לכל הדעות עמדו לזכותו גם התורה וגם השירה, אלא שנחלקו מהי הזכות העיקרית שעמדה לו. ולכן אמר - "עזי" שהיא התורה שנקראת עזו [ה' עז לעמו יתן], ו"זמרת יה" שהיא שירת הים, "ותהי לי לישועה" - הם שעמדו לי לישועה [ולכאורה מכך שהזכיר תחילה את התורה מוכח כהדעה שהיא העיקר]. **ומעודי תמהתי**, שכאן מבואר שהמלאכים ביקשו רחמים על משה בזכות התורה שעתיד לקבל, ומאידך כשבא לקבל את התורה התווכחו עימו, והפצירו בקב"ה שלא יתננה לישראל (שבת פח, א) וצ"ע.

## "ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין" (ב, טו)

הנה לא האריכה התורה במאורעות שעברו על משה במשך עשרות השנים שלא היה במצרים. ו**בילקוט שמעוני** (רמז קס"ח) הרחיב המדרש בענין זה, ושם מבואר שמשה היה בן ח"י שנים כשברח מפני פרעה שרצה להרגו. ובהיותו בן כ"ז המליכוהו בני כוש עליהם. ובגיל ס"ז עזב את כוש ובא למדין, ושם כלא אותו יתרו בבית הסוהר י' שנים. ובגיל ע"ז שחררו יתרו ונתן לו את בתו ציפורה, ולאחר מכן נולד בנו גרשום. ובגיל פ' שנים נולד אליעזר ואז שב משה מצרימה. **ובספר יובינו במקרא** כתב, שהנה ב' הגואלים הראשונים של ישראל, יוסף ומשה, לא גדלו יחד עם שאר אחיהם בעיקר שנותיהם, כי אם בראשיתם היו עימם ולאחר מכן נטשו ונדדו הרחק מעמם, וגרו לבדם בתוך הגוים, ועבדו את קונם ביחידות. ולאחר מכן כשהגיע זמן הגאולה נתודעו לאחיהם ובאו לעזרתם לגואלם. וכן יהיה לעתיד לבא בגאולה השלישית במהרה בימינו, שאמרו חז"ל (סנהדרין צח, א) שהמשיח יושב בשערי רומי וחובש פצעיו וממתין לזמן הפקידה.

## "ויאמר משה וגו' מדוע לא יבער הסנה" (ג, א)

**במדרש** (שמו"ר ב, י) ביארו, שהסנה הוא כנגד ישראל, והאש כנגד מצרים. וזהו שהראה הקב"ה למשה, שכמו שהאש אינה מכלה את הסנה, כך מצרים לא יכלו את ישראל. **וביאר האלשיך**, שהנה מצינו ב**פרקי דרבי אליעזר** (פלי"ט) שהסנה איננו צומח בקרקע אלא אם יש מים תחתיו, ואינו דומה לשאר קוצים שאין להם שורש. וכידוע ישראל היו שקועים במי"ט שערי טומאה ונמשלו לקוצים, ועל כן תמה משה באיזו זכות ינצלו מאש מצרים. והשיב לו הקב"ה, שאין הם כקוצ בלי שורש, אלא כסנה הקוצני שיש לו שורשים ואינו גדל אלא במקום שיש מים, וכך גם ישראל שאף במצב שהם בבחינת קוצים, יש להם שורש איתן שמגן עליהם, הלא היא התורה הקד' שהיו שבת לוי עוסקים בה במצרים, ובזכותה נגאלו. ולפ"ז יתפרש מ"ש בהגדה "והיא שעמדה לאבותינו וכו', שבכל דור דור עומדים עלינו לכלותנו, והקב"ה מצילנו מידם." ש"והיא שעמדה" היא התורה הקד' שעמדה לאבותינו להיגאל ממצרים בזכות שבת לוי שעסקו בה. וכן בכל דור דור גם אם ח"ו רבים מישראל יהיו רחוקים מהתורה בבחינת 'סנה', מ"מ כל עוד שהסנה גדל על המים, דהיינו שיש ברור עמולי תורה, יגאל ה' את ישראל ויצילם מיד האומות.

## "ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'" (ד, א)

לכאורה קשה, שנראה הדבר כקטרוג על ישראל שלא יאמינו לו שציוה ה' לגאול אותם. ומה גם שהם עצמם צעקו לה' שיושיעם. ותיירץ ה**נצי"ב ב'העמק דבר'**, שכוונת משה היא שלא יאמינו לו שראוי הוא שה' יתגלה אליו וימנהו לגואל. כי לא היו מכירים אותו כגדול בתורה ולא בחסידות. שמקטנותו גדל בארמון פרעה, ועסק בחכמות, ומיד כשבא לראות בצרת אחיו, נתגלגל הדבר וברח ממצרים. וסברו שאהרן ראוי יותר שיתגלה ה' אליו, כיון שהיה נביא במצרים [כמבואר ביחזקאל פ"כ]. ולכך טען משה שיאמרו לו ישראל "לא נראה אליך ה'". וזהו שנא' "ויאמר ה' אל משה, שלח ידך ואחוז בנבוכו. וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו. למען יאמינו כי נראה אליך ה'". כי הזנב הוא החלק התחתון של הנחש, וכשאחז בו משה נהפך למטה, שהחלק שאוחזים בו הוא החלק העליון והחשוב. וזה כדי להורות לישראל שלא כמו שחשבו שאהרן ושאר החסידים הם הראשים, ומשה כנגדם כזנב לאריות, אלא להיפך שמה הוא הראש ועל ידו יעשה הקב"ה גדולות.

## "כי כבד פה וכבד לשון אנכי" (ד, ו)

צריך ביאור בטענה זו, כי לכאורה היה יכול משה לבקש מהשי"ת שירפא את כבידות לשונו? וביאר הרמב"ן, שמרוב חפצו של משה שלא ילך בשליחות זו, לא התפלל להשי"ת שיסיר כבודו פיו. וכיון שלא התפלל על כך לא רצה הקב"ה לרפאותו. וכתב **רבינו בחיי** בשם **רבינו חננאל**, שמה לא היה צח הדבור באותיות השינים [זשרס"ץ], וכנגד זה אמר "כבד פה", וגם לא באותיות הלשון [דטלנ"ת]. ועל זה אמר "וכבד לשון". והחזקוני כתב, שמה אמר שהיות וברח ממצרים בקטנותו, ועתה בן שמונים שנה הוא, כבר שכח את לשון מצרים, אבל אהרן לא זז משם וידוע לשונם. **ובספר פרדס יוסף** כתב בטעם הדבר שלא ריפא ה' את משה, כי סימן היה לישראל שמי שיאמר להם פקד פקדתי הוא הגואל (שמו"ר ג, ח), והקשה הרמב"ן (ג, יח) מדוע יאמינו והרי יתכן שגם משה שמע סימן זה כמותם. ולכך היה משה כבד פה, שכשיראו שבשאר דברים אינו יכול לדבר היטב, אך יכול הוא לומר ללא קושי "פקד פקדתי" ידעו שהוא הגואל האמיתי. וכ"כ **ב'העמק דבר'**, שכשהיה משה מדבר את מה ששם ה' בפיו לא היה נגמגם מאומה, ורק כשהיה מדבר שאר דברים היה כבד פה. וזה היה לאות ומופת שדבריו מאת השי"ת. **ובזוה"ק** (פר' וארא) נתבאר, שבמתן תורה נתפא משה מגמגמו, כשאר בעלי מומים שנתרפאו. ובפירושו ר' **אברהם בן הרמב"ם** עה"ת כתב, שיש אומרים שנתרפא ביציאת מצרים, וי"א שלא נתרפא לעולם.

### קוראים יקרים !

החל מפרשת שמות תש"ז הוצענו לאור בס"ד את העלון 'רינונה של תורה', וכעת לאחר 6 שנים ו-300 גליונות ומאמרים, אנו מתחילים ב"ה בהוצאת עלון חדש - 'בארה של תורה', ובו חידושים ופרפראות ואוצר ידיעות נפלאות על פסוקים מן הפרשה, מבאר תורתם של רבותינו הראשונים והאחרונים.

והנה לאור בקשת רבים אשר אומרים מי יראנו טוב, יש כוונתנו להוציא לאור ולהדפיס עלי ספר את כל המאמרים והרעיונות שייצאו בשנים האחרונות ובתוספת נופך. ועל כן נבקש מכל מי שקרא ונהנה מהעלון בשנים האחרונות לסייע להצלחת הענין, ולתרום ולהתנדב. ניתן להקדיש להצלחה ולרפואה וכן הנצחות לעילוי נשמת הנפטרים.

**האיננו לשיעורי הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001.**

קורא נכבד ! עלון זה יו"ל כחלק מפעילויות מוסדות "דרכי תורה" רחובות. בנוסף לכך קיימים: כוללים לאברכים מצוינים להוראה ולרבנות. כולל ערב. כולל בין הזמנים. כולל יום שישי. קרן "פותח את ידך" - סיוע למשפחות נערכות. וכן הנעה לע"נ הנפטרים. אם ברצונך להיות שותף למפעל אדיר של תורה וחסד במשך כל ימות השנה, צור קשר עם הנהלת המוסדות, והבא ברכה אל ביתך ! כתובת המשרד: רח' מרגולין 12 רחובות. טל' 08-9452903. פקס: 08-9452903. דוא"ל: salamiI@bezeqint.net כמו כן ניתן לתרום לפעילות המוסדות ולהקדשות והנצחות בעלון ע"י הפקדה בבנק הדואר ח-ג 8795528 ע"ש "דרכי תורה"

**לע"נ**  
שוקראלה בת סלנטנט ע"ה ♦ טרה בת סעידה ע"ה  
שלום רפאל בן עפיה ז"ל ♦ מרדכי בן רובינה ז"ל

**לע"נ**  
יעקב בן שמחה ז"ל ♦ שמואל בן שלמה ז"ל  
ישראל בן מאיר רב ז"ל ♦ אליהו בן טרה ז"ל

**לע"נ**  
ימנה בת סעידה ע"ה ♦ מארגינה בת ג'והרה ע"ה  
משה בן חלימה ז"ל ♦ חנה בת יידיה ע"ה